

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Aristotelská etika

Kateřina Kubátová

Plzeň 2012

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

Aristotelská etika

Kateřina Kubátová

Vedoucí práce:

Mgr. Miloš Kratochvíl, Ph.D.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, červen 2012

.....

Děkuji panu Mgr. Miloši Kratochvílovi, Ph.D. za vynaložený čas, trpělivost a pomoc při zpracování bakalářské práce.

OBSAH

1	ÚVOD	1
2	ARISTOTELÉS A JEHO ETICKÉ DÍLO	3
3	PŘEDMĚT A POVAHA ETIKY, ZÁKLADNÍ POJEM DOBRO	6
3.1	Eudaimonia, překlad a význam pojmu	6
3.2	Vztah dobra k teleologii, k politice, zdatnost.....	7
3.3	Nejvyšší dobro	9
3.4	Dělení dobra	11
4	CTNOSTI	122
4.1	Představa středu.....	133
4.2	Mravní ctnosti	155
4.2.1	Výčet mravních ctností	166
4.2.2	Statečnost	177
4.2.3	Uměřenost.....	1818
4.2.4	Štědrost	200
4.2.5	Velkorysost	200
4.2.6	Velkomyslnost	2121
4.2.7	Spravedlnost a právo.....	222
4.3	Rozumové ctnosti	244
4.3.1	Vědění, umění, rozumnost, rozumění a moudrost	255
5	ZÁVĚR.....	288
6	POUŽITÁ LITERATURA	300
7	RESUMÉ	322

1 ÚVOD

Cílem této bakalářské práce je seznámení s Aristotelovou etikou. Dílem, ze kterého vychází celá práce, je Aristotelova Etika Nikomachova. Je jedním ze tří stěžejních autorových děl o etice. Cílem práce je nastínit základní pojmy a pilíře, na kterých Aristotelova etika stojí. Od základního pojmu dobra a blaženosti, jako cíle lidského života, až po samotné ctnosti, které k blaženosti vedou.

Na začátku práce je zmíněn stručný život Aristotela. Jeho učení a působení v akademickém prostředí a rozsáhlá oblast jeho vědeckého bádání. Dále jsou zde popsána základní etická díla, jimiž jsou Etika Nikomachova, Etika Eudémova a Magna Moralia, přesněji jejich předmět a vzájemná souvislost. V další kapitole se zaměřuji na základní pojmy dobro a blaženost, které jsou pro celou Aristotelovu etiku stěžejní. Je zde vysvětlen překlad a význam pojmu dobro. Jeho vztah k teleologii, která tvoří další z důležitých bodů celé etiky. Dále je vysvětlen vztah dobra k politice, protože jak bude zmíněno, etika je součástí nauky politické. Po vysvětlení pojmu dobra a jeho vztahu k ostatním vědám přecházím k vysvětlení pojmu nejvyššího dobra, které je oním cílem celé Aristotelovy etiky. Dále přecházím k rozdělení samostatných dober a navazuji na další kapitolu, kde jsou popsány ctnosti.

Ctnosti hrají v aristotelské etice zásadní roli. Jsou to právě ty vlastnosti, které umožňují dosáhnout nejvyššího dobra, které je cílem každého člověka. Aristotelés rozděluje ctnosti na rozumové a mravní. Takto člením i celou čtvrtou kapitolu jim věnovanou. Důležitou částí je pojetí středu, který Aristotelés definoval jako rovnováhu mezi nadbytkem a nedostatkem, kterými každá ctnost trpí. Prvními jsou ctnosti mravní, neboli etické. Je vysvětlen jejich původ a jejich výčet. Jsou zde popsány jednotlivé ctnosti a každé z nich jsou přiřazeny určité vlastnosti, které jsou zachovány ve středu dané ctnosti, i v krajnostech. Stejně tak je tomu i u ctností rozumových, neboli dianoetických.

Postupem při zpracovávání tématu bylo vymezení základních pojmů, osvětlení jejich významu, jejich propojenost s jinými pojmy na základě Etiky Nikomachovy a další relevantní literatury. Pro přehlednost je práce členěna do kapitol a podkapitol, které postupně rozebírají jednotlivé problémy.

Při volbě tématu jsem přihlížela k osobnímu zájmu o antickou filozofii, a to především o tu Aristotelovu. Kladný vztah k Aristotelově etice jsem získala díky tomu, že se zabývá tématem nejvyššího dobra pro člověka v souvislosti s morálkou a chováním člověka. V jistém smyslu navádí člověka ke správnému žití. Aristotelova etika dala základ pro další etické koncepce. Někteří autoři na Aristotelovo pojetí morálky navazovali, někteří jej zamítli. V každém případě má nezastupitelné místo v dějinách etických teorií.

Tato práce nemá za úkol striktně popsat a vysvětlit celou aristotelskou etiku. Jedná se jen o nástin základních pilířů, o nichž jsem usoudila, že jsou pro aristotelskou etiku stěžejní. Při vzniku práce jsem se snažila dodržet co nejobjektivnější přístup k danému tématu. Chápat věci tak, jak se je zřejmě snažil Aristotelés vyložit.

2 ARISTOTELÉS A JEHO ETICKÉ DÍLO

Aristotelés je považován za jednoho z nejvýznamnějších myslitelů a filozofů nejen své doby. Narodil se 384 př. n. l. ve Stageíře na severu Řecka. Jeho otec byl dvorním lékařem na makedonském dvoře, kde sám Aristotelés získal vzdělání v mnoha oborech. V sedmnácti letech přišel do Athén, kde navštěvoval Platónovu Akademii a stal se jeho žákem. Tím byl celých 20 let. Po letech zde i sám vyučoval. Po Platónově smrti odešel do Asie, poté se opět vrátil do Řecka. Makedonský král Filip jej povolal, aby se stal vychovatelem mladého Alexandra Makedonského. Později se vrátil zpět do Athén, kde roku 335 založil vlastní školu, Lykeion. Jeho snahou bylo překonat slavnou Platónovu Akademii. Jeho škole se říkalo peripatetická.¹ Aristotelés zde prováděl zcela odlišný styl výuky, kdy se svými žáky chodil a rozmlouval na dané téma. Roku 323 se vrátil z Athén zpět na rodný sever a o rok později, tedy roku 322, zde zemřel.

V období, kdy Aristotelés působil v Athénách, vznikla většina jeho děl. Mnoho se jich nedochovalo. Sám vydal jen zlomek svých spisů, které čítaly především přednášky a po vzoru Platóna dialogy, ze kterých se dochovaly pouze zlomky. Až po jeho smrti se na veřejnosti začaly objevovat jeho zásadní díla. V 1. století př. n. l. Androníkos ze Rhodu zredukoval jeho dílo a vydal jej přístupné veřejnosti.

Aristotelés se zabýval mnoha vědními obory. Od astronomie, přes biologii, ekonomii, logiku, až po politologii, etiku a mnohé další. Existuje korpus Aristotelových spisů, které je třídí podle toho, čím se zabývají. Mezi logické spisy patří dílo *Organon*, které se stává ze 6 spisů, jež vysvětlují roli logiky v našem poznání. Aristotelés je považován za zakladatele logiky jako vědního oboru. Mezi přírodovědecké spisy patří například *Fysika*, *O duši* a další. Mezi politické a etické spisy řadíme *Politiku*, *Etiku Nikomachovu*, *Etiku Eudemovu* a další. Samostatným oddílem je dílo *Metafysika*. Poslední oddíl tvoří *rétorika* a *poetika*. Vždy mu jde prvotně o poznání, které je empiricky podložené. To se odráží téměř ve všech jeho dílech.

Sám Aristotelés si uvědomoval mohutnost svých předchůdců, kterými byli Sókratés, Platón a další. Myslel si však, že celou řadu teorií, které mu předcházely, může jednoduše ignorovat. Domníval se, že on a jeho dílo jsou vyvrcholením dějinné

---

¹ Od slova *peripatein*, které v řečtině znamenalo procházet se.

řady klasické tradice. Tedy že to, co bylo vymyšleno před ním, ztrácí svůj význam. Předpokládal, že svým absolutně pravdivým učením nahradí omyly svých předchůdců. Ale minulost není něčím, co lze jen tak vynechat. Přítomnost lze vyjádřit pouze v návaznosti na minulost, jako reakci na ni. Každá teorie či soubor vědeckých poznatků je srozumitelná pouze jako součást dějin.² „Aristotelův význam lze proto vymezit jen z hlediska určité tradice, jejíž existenci on sám neuznával a ani uznávat nemohl.“³

Aristotelés napsal celkem tři spisy věnující se etice. Těmi jsou Velká etika neboli *Magna moralia*, *Etika Nikomachova* a *Etika Eudémova*. Aristotelés sám tyto názvy nepoužívá. Pouze v *Politice* používá pojem *ta ethika*. Názvy *Eudémova* a *Nikomachova* byly přidány později. Pravděpodobně až poté, co byla díla editována jeho přítelem Eudémem a později jeho synem Nikomachem.⁴ „Podle dnešního názoru jsou to v hlavních obrysech tři samostatná pojetí základního tématu. Velká etika tedy není, jak se soudilo, výtahem některého *peripatetika* z *Etiky Eudémovy* a z *Etiky Nikomachovy*, ale je to samostatný spis, obsahově pocházející od samotného Aristotela a byla napsána před *Etikou Eudémovou* a *Etikou Nikomachovou*.“⁵

Velká etika je tedy prvním dílem obsahujícím učení o etice, je první osnovou Aristotelovy etiky. Není však základním spisem, ze kterého by ostatní díla čerpala. Aristotelés pojednával o tématu etiky v různých dobách a pokaždé s přibývajícím důkladností. Proto například pojednání o přátelství je v *Etice Eudémově* dvakrát tak delší a v *Etice Nikomachově* třikrát tak delší, než ve *Velké etice*. Toto vyjadřuje, jak Aristotelés postupně rozvíjel téma etiky.⁶ Ačkoliv hlavní bod je v každém díle stejný, je mezi *Etikami* mnoho rozdílů jak v uspořádání, tak v obsahu. Dalo by se říci, že dané dílo je lepším přepracováním toho předešlého. Proto se předpokládá, že *Etika Nikomachova* je pozdější a propracovanější verzí *Etiky Eudémovy*. V některých případech *Etika Nikomachova* rozvinula témata, o kterých v *Etice Eudémově* nebyla ani zmínka. Pouze *Etika Nikomachova* pojednává o vztahu mezi etikou a politikou, kdy

---

² MACINTYRE, Alasdair. *Ztráta ctnosti*. s. 173.

³ MACINTYRE, Alasdair. *Ztráta ctnosti*. s. 174.

⁴ KRAUT, Richard. *Aristotle's Ethics*. The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Spring 2012 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <<http://plato.stanford.edu/archives/spr2012/entries/aristotle-ethics/>>.

⁵ KRŮŽ, Antonín. Úvod k Aristotelés, *Magna Moralia*. s. 7.

⁶ KRŮŽ, Antonín. Úvod k Aristotelés, *Magna Moralia*. s. 7.

nadřazuje filozofický život nad život politický.⁷

Etiky společně pojímají stejné téma. Začínají s diskusí o pojmu eudaimonia, který je pro Aristotelovu etiku stěžejní. Poté obracejí pozornost na pojmy ctnosti a přiřazují k nim jisté charakterové vlastnosti člověka.⁸

Na rozdíl od Velké etiky a Etiky Eudémovy není v Etice Nikomachově zprvu jasné, co je jejím cílem. V prvních pěti kapitolách je předmětem nejvyšší a nejobsáhlejší dobro pro každého jedince. Jedná se o to, co lidé ve svém životě chtějí a jak toho mohou dosáhnout. Sám ustanovuje jako vrchol a cíl života dobro, kterého mohou dosáhnout pomocí eudaimonie, štěstí. Proto se Aristotelově etice říká teorie štěstí, kdy otázka po morálce člověka je položena nepřímo před otázkou po štěstí.⁹

Aristotelova etická díla patří k praktické filozofii. Nejsou praktická v tom ohledu, že by sloužily jako příručky k chování. Objevuje se v nich mnoho argumentů, analýz. Jsou založené na historickém a vědeckém výzkumu. Neslouží jen k podávání pravdy a rad, ale také vybízejí k činnosti. Aby člověk konal to, co si myslí, že je správné. To, co ho dovede k dobru.¹⁰ „Z toho plyne, že nemá smysl mluvit o nějakém etickém zkoumání o dobrém životě, pokud tento život není prakticky dosažitelný pro bytosti s našimi schopnostmi.“¹¹

---

⁷ KRAUT, Richard. *Aristotle's Ethics*. The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Spring 2012 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <<http://plato.stanford.edu/archives/spr2012/entries/aristotle-ethics/>>.

⁸ KRAUT, Richard. *Aristotle's Ethics*. The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Spring 2012 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <<http://plato.stanford.edu/archives/spr2012/entries/aristotle-ethics/>>.

⁹ TUGENDHAT, Ernst. *Přednášky o etice*. s. 186.

¹⁰ HARE, R.M.; BARNES, J.; CHADWICK, H. *Zakladatelé myšlení*. s. 184.

¹¹ NUSSBAUM, Martha C. *Křehkost dobra. Náhoda a etika v řecké tragédii a filozofii*. s. 561.

3 PŘEDMĚT A POVAHA ETIKY, ZÁKLADNÍ POJEM DOBRO

3.1 Eudaimonia, překlad a význam pojmu

Pojem eudaimonia neznamená v překladu slovo štěstí, jak by tomu mohlo být nyní. Aristotelés pojem používal k popisu situace, kdy člověk prožívá svůj život jako dobrý, a v situaci, kdy se člověk dobře chová. Dnes toto považujeme za šťastný život. Aristotelés ho však považoval za dobrý život a dobré chování.¹² Řecký pojem eudaimonia znamená dobro, blaženost. Skládá se ze dvou částí; eu, které znamená dobro a daimon, které znamená božství, duch. Dohromady by se dalo překládat jako životní stav, který je v souladu s Bohem.¹³

Vše od umění po vědu, po naše jednání i záměr, směřuje k eudaimonii, k onomu dobru. Dalo by se říci, že dobro je to, k čemu vše směřuje. Podstata dobra lze však vystihnout velice obtížně. Dobro znamená cíl či účel. Něco, oč usilujeme pro ně samé, a ne pro dosažení něčeho jiného. Aristotelés usiluje o nejvyšší dobro a nachází je v představě eudaimonia, které se všeobecně překládá jako blaženost či blaho. Blaženost vnímá jako hlavní cíl života vzhledem k tomu, jak se vztahuje k ostatním cílům. Základem dobra je ontologické dobro, dobro v bytí, ke kterému vše směřuje.

Aristotelés přiřazuje k pojmu eudaimonia určité formální charakteristiky. První je dokonalost a druhou je soběstačnost. Považuje eudaimonii za nejdokonalejší a nejvyšší cíl lidského života. Nejdokonalejší cíl, který si žádáme pro něj samotný a ne pro nic jiného. Druhá charakteristika je soběstačnost. Eudaimonia má být takový cíl, kterému nic nechybí, je soběstačný a nezávislý na ostatních cílech, které si díky ní žádáme.¹⁴

Blažeností se tedy rozumí dobře žít a dobře jednat. Z toho vyplývá, že žít a jednat dobře, znamená žít a jednat v souladu se zdatnostmi. Toto je konečný cíl

---

¹² MACINTYRE, Alasdair. *Ztráta ctnosti*. s. 176.

¹³ KRAUT, Richard. *Aristotle's Ethics*. The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Spring 2012 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <<http://plato.stanford.edu/archives/spr2012/entries/aristotle-ethics/>>.

¹⁴ BLAŽKOVÁ, Miloslava. *Dějiny etických teorií I*. s. 47.

blaženosti. Budeme-li žít řádně, budeme blaženi a budeme mít nejvyšší dobro.¹⁵

3.2 Vztah dobra k teleologii, k politice, zdatnost

Veškeré lidské jednání směřuje k určitému cíli, účelu, telos. Obecným cílem lidského konání je dobro. Buď ho můžeme konat pro ně samotné, nebo pro něco, co je samotnému dobru vedlejší, například určitý výsledek. Příkladem může být jakékoliv vyrábění či zhotovování. Cílem výroby bot není činnost sama, ale její výsledek. V tomto případě je dílo více žádoucí než činnost, díky které vzniklo.

Jak již bylo řečeno, dobro úzce souvisí s účelem a cílem daného jednání či předmětu. Lze však dojít k záměně významu „Cílem lékařství je zdraví, loďařství loď, vojevůdcovství vítězství, hospodářství bohatství. Avšak všechny tyto činnosti jsou podřízeny jedné nějaké schopnosti, jako zhotovování uzd a všech jiných jezdeckých strojů jest podřízeno jezdeckví. Pak celá válečná činnost jest podřízena vůdcovství, a tak týmž způsobem jsou jiné činnosti podřízeny jiným.“¹⁶ Takto bychom mohli postupovat do nekonečna. Dosáhneme však toho nejvyššího dobra, nebo dosáhneme toho, čeho je zapotřebí, abychom dosáhli? Proto existuje jeden cíl, který je na absolutním vrcholu. To je cíl, který chceme pouze pro něj samotný, ne kvůli něčemu jinému a všechno ostatní, co si žádáme, si žádáme jen kvůli němu. Tímto absolutním, nejdokonalejším cílem je právě ono nejvyšší dobro, blaženost.¹⁷

Etika je částí nauky politické. Ten, kdo dokáže jednat politicky, k tomu musí mít určité ctnosti. „Nauka politická užívá všech ostatních praktických nauk a ještě ustanovuje, co máme konat a čeho se vyvarovat, její účel v sobě zahrnuje i účely ostatních nauk. Dosahuje dobra jak pro jednotlivce, tak, tím důležitěji, pro celou obec a národ.“¹⁸ Společnost funguje jako hlídač lidského dobra. Mimo to má také funkci vychovatele k ctnosti. Stát a celá společnost se mají snažit dohlížet na onu výchovu ke ctnosti. Proto je tedy etika součástí nauky politické.¹⁹ Nicméně obecné dobro nemůže pojmenovat pouze jeden z vědeckých oborů. Dobro se nachází v každé kategorii lidské

¹⁵ MM, 1184b 25.

¹⁶ EN, 1094a 10.

¹⁷ EN, 1095a 20.

¹⁸ EN, 1094b 5.

¹⁹ COLLINS, Susan D. *Moral Virtue and the Limits of the Political Community in Aristotle's "Nicomachean Ethics"*. s. 47.

činnosti. Lékař ví, co je dobrem v lékařství. Kormidelník vidí dobro zase v kormidelnictví. „V každé dovednosti to bude odborník, který pozná vhodnou dobu pro dobro, jež spadá do jeho oboru.“²⁰ Lékař nepozná, co je dobrem v kormidelnictví a naopak, kormidelník nepozná, jaké je dobro v lékařství. Z toho vyplývá, že nelze hledat dobro obecně. Obecné dobro se vyskytuje ve všech naukách. Proto i v politice, lékařství, vojevůdcovství, existuje určité dobro, které je dobrem pouze pro politiku, lékařství, vojevůdcovství, pro nic jiného.²¹

Abychom mohli jednat tím a oním způsobem, musíme k tomu mít určité ctnosti, jinak řečeno zdatnosti, areté. Zdatnost se pokoušeli vysvětlit již někteří antičtí filozofové; Pýthagorás převáděl zdatnosti na čísla, jak mu bylo vlastní v celé jeho filozofii. Sókratés považoval zdatnost za součást vědění. Ani toto vysvětlení však nebylo správné. Vědění je součástí rozumu, tedy části duše, která rozum obsahuje. Tím zavrhl možnost existence nerozumové části duše.²²

Sókratés říkal, že nic nesmí být bezúčelné. Ale z tvrzení, že ctnosti jsou vědění, vyplývá, že zdatnosti účel nemají, jsou bezúčelné. Není tomu jako u klasického vědění, kdy ten, kdo ví, co je podstatou lékařství, může být lékařem. U ctností tomu tak není. Ten, kdo zná podstatu spravedlnosti, není proto vždy spravedlivý. A tak je to u všech ctností.²³

Dalším myslitelem, který se snažil vymezit pojem ctnosti a obecně celé morálky, byl Platón. Ten správně rozdělil složky duše na rozumovou a nerozumovou. Každé z nich přidělil jisté ctnosti. Pochybil však, když zdatnosti spojil se svou naukou o dobru. Platón obecně příliš nepřispěl k teorii o morálce. Morálka se mu zdála být něčím samozřejmým, o čem není třeba hlouběji přemýšlet. Spíše konfrontoval s názory sofistů a skeptiků jeho doby, kteří proti morálce vyzdvihovali život usilující o požitky, zdar a moc. Pro Platóna je morální život jediný šťastný.²⁴

Aristotelés rozdělil duši také na rozumovou a rozum postrádající. Do rozumové části řadí rozumnost, moudrost, učenlivost, paměť. V části nerozumové jsou ctnosti:

---

²⁰ MM, 1183aa 15.

²¹ MM, 1183aa 15.

²² MM, 1182b 10.

²³ MM, 1182b 15.

²⁴ TUGENDHAT, Ernst. *Přednášky o etice*. s. 187.

spravedlnost, uměřenost, statečnost a další, které mají vztah k mravnosti a jsou hodny chvály. „Neboť z hlediska těchto se říká, že jsou lidé hodni chvály, kdežto z hlediska přednosti rozumové části nikdo chválen není, neboť nikdo není chválen proto, že je moudrý, ani proto, že je rozumný.“²⁵

Areté, neboli ctnost, zdatnost, je výslovně označena jako určitý druh dokonalosti, skvělosti. Je charakterizována jako nadbytek vůči normálnímu výkonu. Rozdíl mezi skvělým a dobrým výkonem spočívá v dobru a zdaru, které má skvělý výkon nad prostým. Neznamena to ale, že areté stanovuje nějaký ideál, vůči kterému se pak každý čin bude hodnotit. Skvělost zde není chápána jako dokonalost. Jen jako to, co je výš než to obyčejné, prosté.²⁶ Areté je považována za skvělý výkon, ne pouze za normální. Je to tedy druh dokonalosti, výtečnosti. Avšak způsob, jak se dokonalost člověku jeví, nezačíná u nahlédnutí dokonalosti, ale naopak. Porovnává se lepší s horším, průměrné s vynikajícím. Areté je superlativ, ale člověku je přístupná pouze skrze komparativ.²⁷ Dnešní etymologické výklady uvádějí souvislost se slovem dobrý, nejlepší. Slovo areté se nejčastěji překládá jako zdatnost, ctnost. Etymologicky souvisí se slovem *aristos*, které se používá jako superlativ k *agathos*, dobrý. Opak k areté je *kakia*, špatnost.²⁸

3.3 Nejvyšší dobro

Dobro je tedy to, k čemu vše směřuje. Otázkou je, co lidé považují za nejvyšší dobro a zdali je toto dobro stejné pro každého člověka. „Lidé i vzdělanci jej nazývají blaženost a myslí, že býti blažen je totéž jako dobře žít, dobře jednat a dobře se mít. Avšak na otázku, co je blaženost, jaká je její podstata, jsou v nesnázích. Jedni jmenují něco zřejmého a zjevného, například rozkoš nebo bohatství nebo čest, druzí zase něco jiného. Často i tentýž člověk uvádí pokaždé něco jiného - je-li nemocen, jmenuje zdraví, je-li chudý, jmenuje bohatství.“²⁹ Je tedy obtížné vystihnout pravou podstatu blaženosti. Lidé ji nedokážou postihnout v samém jádru, pouze opisují vnější zkušenosti s něčím, co si myslí, že může být blažeností. Blaženost mnozí hledají v rozkoši. Jiní ji hledají

²⁵ MM, 1185b 5.

²⁶ EN, 1098a 10.

²⁷ *Met.*, 1021b 20-21.

²⁸ NOVOTNÝ, František. *O Platonovi III.* s. 340.

²⁹ EN, 1095a 20.

v politicky činném způsobu života, který přináší člověku čest, kterou považují za onu blaženost, nejvyšší dobro.³⁰

Nejvyšší dobro je blaženost. „S výměrem blaženosti pak souhlasí i to, že blažený člověk dobře žije a dobře jedná; říká se téměř obecně, že blaženost jest dobré žití a dobré jednání.“³¹ Pro jedny je blaženost zdatností, pro druhé rozumností, moudrostí. Obecně můžeme blaženost označit jako ctnost, zdatnost. Otázkou zůstává, zda je blaženost vrozená, nebo naučená. Podle Aristotela má božskou podstatu, je tedy vrozená. Lze se ji ale i naučit. Lidé, kteří nejsou vůči ctnostem otupělí, jsou schopni pochytit podstatu blaženosti.³²

Blaženost sama nutí žít blažený život. Jen ctnostný člověk může dosáhnout blaženosti. „V žádném lidském výkonu není tolik stálosti, jako v ctnostných činnostech; jsou totiž stálejší než vědomosti. A mezi oněmi ty, které jsou vzácnější, jsou i stálejší, poněvadž v nich lidé nejvíce a nejvytrvaleji žijí.“³³ Díky těmto činnostem, ctnostným činnostem, se šťastný člověk nemůže stát nešťastným, bídným. Nikdy nebude konat to, co je ošklivé a špatné. Ctnosti mu to nedovolí. Pokud je v sobě člověk má, řídí se jimi bez výhrady, ctnosti řídí jeho život.

Ale proč se blaženost označuje bezvýhradně jako věc dokonalá? Proč náleží věcem hodným chvály a cti? Opět je zde narážka na božský původ blaženosti a nejvyššího dobra. Chvála se na tomto světě pronáší o určitém jednání a výkonu. Z výkonu běžce se soudí, že jeho rychlý běh je hodný chvály. Takový výměr se však k blaženosti nevztahuje. Bohy nemůžeme chválit za jejich výkony. „Vztahuje-li se chvála k takovým výkonům, je zřejmé, že se o tom, co je nejlepší, nepronáší chvála tohoto druhu, nýbrž něco většího a lepšího, jak to i můžeme vidět : bohy totiž velebíme jako šťastné a blažené a rovněž z lidí ty, kteří jsou Bohu nejvíce podobní. Totéž platí i o dobrech; nikdo zajisté blaženosti nechválí tak jako právo, nýbrž ji velebí jako něco ve větší míře božského a lepšího.“³⁴

---

³⁰ EN, 1095b 20.

³¹ EN, 1098b 20.

³² EN, 1099a 10-20.

³³ EN, 1100b 15.

³⁴ EN, 1101b 20.

3.4 Dělení dobra

Dobra mají své rozdělení. Jedna jsou ctěna, jiná jsou chválena, jiná jsou mohutnostmi. Čestnými nazýváme taková dobra, která jsou božská, jsou jako duše, duch, jsou jako prvotní počátky. Jsou to dobra taková, se kterými je spojena čest. Tedy i zdatnost je něco čestného. Ten, kdo k takové zdatnosti dospěl, je čestný.³⁵

„Chvályhodnými jsou například zdatnosti, neboť od jednání ve shodě s nimi vzhází chvála.“³⁶ Mohutnostmi jsou dobra, kterých se může využít jak dobře, tak špatně. Jsou jimi totiž bohatství, vláda, moc, síla, krása. Dobry se mohutnosti nazývají tehdy, pokud jsou využívány pro dobrý účel. Mohou se snadno zneužít pro špatný účel, v této situaci dobro být nemohou. Tyto dobra, jako jediná, mohou vzniknout i náhodou.³⁷

Další dobra jsou taková, která dobro zachovávají a uskutečňují. Například tělesná cvičení lze považovat za dobro, protože uchovávají a posilují zdraví. Dále lze dobro dělit na všude žádoucí a nežádoucí. Spravedlnost je žádána vždy, naopak bohatství nebo moc ne v každé situaci. Dále jsou jedna dobra cílem, druhá ne. Zdraví je cílem, ale to, co se pro zdraví děje, cílem není. Cíl je vždy cennější, než cesta k němu. Zdraví je cennější než prostředek ke zdraví.³⁸

Existuje ještě jiné dělení dobra. Dobro v duši, například zdatnost. Dobro v těle, například zdraví, krása. Dále jsou dobra vnější, jakými jsou bohatství, čest, moc aj. Nejlepšími z nich jsou dobra v duši, která se dále dělí na rozumnost, zdatnost, libost.³⁹

---

³⁵ MM, 1183b 20.

³⁶ MM, 1183b 20.

³⁷ MM, 1183b 20.

³⁸ MM, 1184a 5.

³⁹ MM, 1184b 5.

4 CTNOSTI

Ctnost je podstatou blaženosti. Co ale ctnost je? Co je její podstatou? Nemá nic společného s tělesnou stránkou člověka. Naopak. Je to duševní zdatnost, duševní činnost. Zde se objevuje Aristotelovo rozdělení částí lidské duše na složku rozumnou a nerozumnou. Nerozumná složka duše náleží rostlinám a nemá nic společného s lidskou ctností. Rozumová složka duše naopak nabádá člověka k tomu, co je správné a nejlepší. „Podle tohoto rozdílu pak rozlišujeme i ctnosti, jedny ctnosti nazýváme rozumovými, druhé rozumnosti. Stavů, které si zaslouží chválu. Jsou to stavy, které člověk může nebo nemusí mít, mravními.“⁴⁰ Rozumové ctnosti se nazývají dianoetické. Týkají se poznání, moudrosti, existují proto pouze v kladu nebo v záporu. Mravní, neboli etické ctnosti, vyjadřují to, jak by se člověk měl zachovat v dané situaci na základě svého rozhodnutí. Proto neexistují pouze v kladu nebo záporu, ale ve všech situacích, kdy má člověk svobodnou volbu.⁴¹ „Aristotelovo rozlišení mezi těmito dvěma druhy ctností se původně zakládalo na rozdílu mezi způsoby, jimiž jsou tyto ctnosti nabývány. Rozumové ctnosti se osvojují učením, ctnosti charakteru pravidelným návykem.“⁴²

Hraje zde roli aristotelské pojetí duše jako formy lidské bytosti. To, co z nás dělá člověka, není jen hmota, ze které jsme tvořeni, ale hlavně způsob, jakým jsme tou hmotou tvořeni. Duše je formou těla. Důležitou součástí lidské duše je rozum. Je to schopnost, kterou disponuje jen člověk a je považován za nejvyšší lidskou ctnost. Aristotelés považuje rozum nejen za schopnost myslet a uvažovat, ale také za mravní aspekt lidské existence. Rozum umožňuje uskutečnit to, co považujeme za dobré. Rozum vede lidi k tomu, aby usilovali o telos, o konečný cíl. Schopnost přemýšlet o věcech a sladit je s cílem se nazývá frónésis, tedy praktická rozumnost. Praktická rozumnost je podmínkou všech ctností.

„Ctnosti jsou těmi vlastnostmi, které umožňují jedinci dosáhnout eudaimonie.“⁴³ Umožňují postup k cíli, kterým je pro člověka právě dobro. „Avšak uplatňování ctností není jen nějakým prostředkem k lidskému dobru jakožto cíli. To, co utváří lidské dobro, je totiž celý lidský život, žitý co nejlépe, a uplatňování ctností je

---

⁴⁰ EN, 1103a 5.

⁴¹ BLAŽKOVÁ, Miloslava. *Dějiny etických teorií I.* s. 48.

⁴² MACINTYRE, Alasdair. *Ztráta ctnosti.* s. 182.

⁴³ MACINTYRE, Alasdair. *Ztráta ctnosti.* s. 176.

nezbytnou a nejdůležitější součástí takového života, nikoliv jen přípravným cvičením, které má tento život zajistit.“⁴⁴

Ctnosti jsou tedy dispozice k tomu, aby člověk určitým způsobem jednal. A také jsou dispozicemi k tomu, aby cítil. Jednat ctnostně znamená jednat z náklonnosti k něčemu. Morálně vzdělaný člověk ví, co dělá, když jedná nebo usuzuje ctnostně. Dělá to, co je ctnostné, protože to je ctnostné samo o sobě. „Tato skutečnost odlišuje uplatňování ctností od uplatňování některých vlastností, které nejsou ctnostmi, ale spíše jakýmsi zdáním ctností.“⁴⁵ Například voják může v dané situaci dělat to, co může vypadat jako statečnost, ale nekoná tak proto, že by byl statečný, ale proto, že je pro tuto situaci dobře vycvičený. „Ctnostný člověk jedná na základě správného a rozumového úsudku.“⁴⁶

Aristotelova teorie dobra a ctnostného chování předpokládá, že existuje rozdíl mezi tím, co je pro člověka skutečně dobré a mezi tím, co si sám myslí, že je dobré v dané situaci. Abychom dosáhli toho skutečného dobra, uplatňujeme ctnosti.⁴⁷

4.1 Představa středu

Jednou z nejproblematictějších kapitol aristotelské etiky je představa středu. Jak v případě činů, tak v případě emocí, je rozdíl mezi ctností a neřestí otázkou rovnováhy a extrému mezi nimi. Emoce a činy jsou samy o sobě morálně neutrální. Jen v extrémní situaci se z nich stávají neřesti.⁴⁸

Aristotelés při zavedení středu určil, že střed spočívá v tom, že člověk pociťuje buď libost, nebo nelibost. Kde, ve vztahu s čím a jak toto pociťuje. Rozumný je ten, kdo toto rozpozná a nepotřebuje k tomu žádná pravidla. „Kdybychom na otázku, jak koho uzdravit, odpověděli jen tak, že ho uzdravíme, když dosáhneme středu, když neučiníme ani příliš mnoho, ani příliš málo, pak by tím nebylo uzdraveno vůbec nic. A pokud bychom dodali: a o tom, kde je střed, rozhoduje znalec, bylo by i tím řečeno málo,

---

⁴⁴ MACINTYRE, Alasdair. *Ztráta ctnosti*. s. 176.

⁴⁵ MACINTYRE, Alasdair. *Ztráta ctnosti*. s. 177.

⁴⁶ MACINTYRE, Alasdair. *Ztráta ctnosti*. s. 177.

⁴⁷ MACINTYRE, Alasdair. *Ztráta ctnosti*. s. 177.

⁴⁸ THOMPSON, Mel. *Přehled etiky*. s. 68.

protože otázka by zněla, podle čeho rozhoduje znalec.“⁴⁹ Pravidla sice neurčují, kde je střed, nicméně Aristotelés je nezavrhuje. Říká, že střed je tu pro vyrovnání dvou jednání a pravidla zde musí být, protože existují jednání, která jsou zakázána. Můžeme je nazvat pravidly, která platí pouze pro oblast jednání.

Každá ctnost zaniká svým nedostatkem nebo svým nadbytkem. Ideální stav zachovává ve své střednosti. Ke každému stavu ctnosti se vztahují dva opačné stavy, které ji ničí. Přiměřené jednání je ctností, extrémní a krajní jednání je neřestí. Štědrost považujeme za střed ctnosti, jejím nedostatkem vzniká lakomství a jejím nadbytkem vzniká marnotratnost. Statečnost je rovněž středem, jejímž nedostatkem vzniká zbabělost a jejím přebytkem vzniká přílišná smělost.⁵⁰ „Ve všem, co je nepřetržitě i dělitelné, můžeme postihnout část větší, menší a rovnost. Rovnost je jakýsi střed mezi nadbytkem a nedostatkem. Například jestliže deset je mnoho a dvě málo, pokládá se za střed vzhledem k věci šest, stejně převyšuje a stejně je převyšováno.“⁵¹ U mravních ctností se člověk vždy snaží dosáhnout středu, protože je to považováno za nejvíce správné. Střed je ideální stav ležící mezi dvěma špatnostmi, mezi blahobytem a nedostatkem. Sama ctnost svůj střed hledá a řídí se jím. Existují věci, které žádný přirozený střed nemají. Jsou to stavy špatné samy o sobě, například škodolibost nebo závist.

Téměř všechny Aristotelem vyjmenované ctnosti jsou ctnosti sociálního charakteru. Týkají se toho, jak se chováme k druhým lidem. Jsou zcela mimo výrok, který tvrdí, že způsob, jakým člověk žije a tvoří vlastní život, je v moderní etice potřeba vyjmout z oblasti morálky. To, že jsou ctnosti sociálního charakteru, neplatí pouze pro dvě ctnosti. A to pro uměřenost a zčásti pro statečnost. Uměřenost se nespojuje s ostatními lidmi ani jim nekoná dobro a štěstí. Statečnost zčásti ano, jelikož je to neohroženost, kterou má člověk vykonat tam, kde se jedná o společné dobro. Že jde o ctnosti společenské, ukazuje Aristotelés i na tom, že zavádí ctnost jako určitý postoj k afektům. Ve svém díle *Rétorika* popisuje afekty obecně jako vztahující se k druhým. Tak tomu je i v *Etice Nikomachově*. Ctnosti vztahuje k určitým afektům, kromě žádostivosti, která je podkladem pro uměřenost, která, jak již bylo řečeno, mezi

---

⁴⁹ TUGENDHAT, Ernst. *Přednášky o etice*. s. 195.

⁵⁰ EN, 1104a 10-25.

⁵¹ EN, 1106a 25.

společenské ctnosti nepatří. Právě tyto dvě ctnosti, uměřenost a žádostivost, můžeme pojmenovat jako ctnosti morální, nikoliv sociální.⁵²

Aristotelés považuje tyto ctnosti a normy závazné pouze pro člověka z vyšší řecké společenské třídy. Musíme brát v potaz, že žil v době úpadku městských států polis, kdy se prohloubila propast mezi panovníky s vyšší vrstvou a obyčejným lidem. Přičemž Aristotelés považoval za nositele ctností právě vyšší vrstvu, do které sám patřil. Nejvyšší dobro může vzejít jen z nejvyšší vrstvy. Někteří myslitelé tvrdí, že tím Aristotelés chtěl naznačit, že nejvyšším dobrem, ke kterému může člověk směřovat, je být jako on sám.⁵³

4.2 Mravní ctnosti

Obecně k etickým ctnostem máme přirozené, vrozené vlohy. Mravní ctnosti ale přirozené nejsou, vznikly ze zvyku.⁵⁴ Mravní ctnosti se utvářejí postupně, opakovaným jednáním a výchovou. Zvyk, na kterém ctnosti závisí, nelze změnit.⁵⁵ „Nic z toho, co je přirozené, nemůže být zvykem změněno, například kámen, který se přirozeně pohybuje směrem dolů, nemůže být navyknut, aby se pohyboval směrem nahoru. A zrovna tak ani oheň nemůže být navyknut, aby se pohyboval dolů, aniž vůbec co jiného si navykne na něco, co by bylo proti jeho přirozenosti. Proto ctnosti nejsou nám dány ani od přirozenosti, ani proti přirozenosti, nýbrž máme přirozenou vloh, abychom jich nabyli, zvykem se pak dokonávají.“⁵⁶

Chceme-li se něčemu naučit, musíme to vykonat. Tak to platí i pro ctnosti. Ten, kdo staví, stává se stavitelem, ten, kdo hraje na kytaru, stává se kytaristou, jedná-li někdo spravedlivě, stává se spravedlivým. Dobrou výchovou se člověk stává dobrým a naopak. Toto je patrné i v obcích, kdy úředníci nabádají občany, aby činili dobro. Oni se pak následně stanou dobrými.⁵⁷

Chceme-li poznat mravní ctnosti, musíme znát duševní jevy. Duševní jevy jsou

---

⁵² TUGENDHAT, Ernst. *Přednášky o etice*. s. 197.

⁵³ THOMPSON, Mel. *Přehled etiky*. s. 70.

⁵⁴ Éthos, řecky zvyk. Podle toho jsou mravní ctnosti nazývány etiké.

⁵⁵ BLAŽKOVÁ, Miloslava. *Dějiny etických teorií I*. s. 48.

⁵⁶ EN, 1103a 15.

⁵⁷ EN, 1103a 30.

trojí. City, vrozené schopnosti a stavy. Mezi city se řadí žádost, hněv, strach, láska, závist, radost, nenávisť, žárlivost, touha a další. S nimi je spojena libost a nelibost. Vrozené schopnosti označují to, jakých citů jsme schopni. Označují to, že se můžeme radovat, hněvat, cítit bolest a všechny ostatní již zmíněné city. Stavy označují, jak se k citům chováme, zda správně či nesprávně.⁵⁸ „Například v hněvu se chováme nesprávně, je-li prudký, správně se chováme, zachováme-li střed.“⁵⁹ Ctnosti však nejsou city, nejsou ani vrozené schopnosti, jsou to duševní stavy.

4.2.1 Výčet mravních ctností

Mravních ctností Aristotelés pojmenoval osm. Definoval je jako střed, ideální stav, a zároveň definoval jejich obě špatné stránky.

První mravní ctnost je statečnost, je středem mezi bázní a smělostí, mezi odvážlivcem a zbabělcem. Středem slastí a strastí je uměřenost. Štědrost je středem mezi marnotratností a lakomstvím. Velkorysost, velmi blízká štědrosti, se od ní liší skrovností. Je středem mezi malicherností a nevkusem a okázalostí. Mezi ctí a nectí je středem velkomyslnost. Jejím nadbytkem je nadutost a jejím nedostatkem je malomyslnost. Další mravní ctností je ctižádostivost, u které je obtížné určit krajní stavy. Dále klidnost, jejímž středem je rovnováha mezi klidem a zlostí. Poslední mravní ctností je pravdivost.⁶⁰

„Poněvadž jsou vlastnosti trojího druhu, a to dvě špatné, z nichž jedna znamená nadbytek, druhá nedostatek, a jedna dobrá, která znamená střednost, tak jedna k druhé jsou nějak v protikladu, krajní jsou totiž v protikladu ke střední k sobě navzájem, střední pak ke krajním, neboť jako rovnost proti menší části jest větší, proti větší pak menší, tak stav, který zachovává střed je proti nedostatku nadbytkem a to jak v citech, tak v jednáních. Statečný člověk se proti zbabělému jeví smělým, proti smělému však zbabělým. Stejně pak se i uměřený člověk proti bezcitnému jeví nevázaným, proti nevázanému však bezcitným, štědrý proti lakomému marnotratným, proti marnotratnému však lakomým. Proto ti, kteří mají krajní vlastnost, zavrhuje toho, kdo

---

⁵⁸ MM, 1186a 10.

⁵⁹ EN, 1105b 25.

⁶⁰ EN, 1107b – 1108b.

zachovává střed.“⁶¹

4.2.2 Statečnost

Statečnost je středem mezi bázní a smělostí. Bázeň můžeme definovat také jako očekávání zla. Ale je statečností vše, co zlu odporuje? Člověk se od přírody bojí mnoha věcí a potlačení tohoto pocitu zla nemá se statečností nic společného. Bojíme se například nemoci, stáří, smrti. K tomuto statečnost vztahovat nelze. Naopak, bát se takových věcí je slušné, je krásné, obsahuje určitou úctu.

Je-li zlo někdy krásné, může být i něco krásného někdy zlé. „Například hanba, kdo se té bojí, jest dobrý a má stud, kdo se jí však nebojí, jest beze studu. Někteří však i tohoto v přeneseném výrazu nazývají statečným, neboť má se statečným něco podobného, jest totiž i člověk statečný jaksi nebojácný.“⁶²

Se statečností úzce souvisí smělost a strach. Statečnost se projevuje v situaci, kdy strach a smělost odpovídají lidským silám. Ten, kdo je odvážný v situaci, ve které se ostatní strachují, se dá považovat za statečného.⁶³ Obecně by se statečný člověk neměl ničeho bát, měl by být neohrožený. Ale nebát se neznamená vždy statečnost. V některých případech přiznání strachu znamená více statečnosti, než jeho popírání.

V lidském jednání dochází k chybám. Lidé se někdy bojí věcí, kterých nemusí, které nejsou zlé a nebezpečné. A naopak někdy jednají, jak by neměli, ve věcech nebezpečných. Proto ten, kdo se bojí pouze toho, čeho má a kdy má, je statečný. „Statečnost jest krásná, takový jest i její cíl. Všechno se totiž cílem určuje. A tak statečný člověk pro krásno podstupuje a koná věci statečnosti přiměřené.“⁶⁴ Statečnost vzniká pro ctnost a pro touhu po kráse.⁶⁵

Statečnost jako střed má i své dva protiklady, bázeň a smělost, jak již bylo výše zmíněno. Jeden vždy trpí nedostatkem a druhý naopak přebytkem. Projevuje se to ve stejných situacích, na stejných věcech, jen s rozdílným chováním každého protikladu.

---

⁶¹ EN, 1108b 15.

⁶² EN, 1115a 10.

⁶³ MM, 1190ba 15.

⁶⁴ EN, 1115b 20.

⁶⁵ EN, 1116a 10.

Aristotelés rozdělil statečnost na pět druhů. První je statečnost občanská. Vzniká touhou po obdivu a uznání. Spojuje se s válečnictvím. Statečný muž je ten, který stojí v první linii útoku a je schopen rozdávat rány v každé situaci, i při převaze či jasné prohře. Nejde mu o svou záchranu. Naopak, ten kdo by z boje utekl, je zbabělec. Dalším druhem je statečnost ze zkušenosti v jednotlivostech. Spojuje se s věděním, které vede člověka k tomu, co je správné a co ne. Další je statečnost ze vznětlivosti. Vznětlivost je důležitou částí statečnosti. Vzniká ze vzteku a žene člověka do situací, kdy se projevuje jeho statečnost, v situaci, kdy člověk díky vznětlivosti nepocítuje strach. Statečnost z neznalosti se jeví tak, že člověk, který je v ohrožení a neví o něm, se vlastně ničeho nebojí, tudíž vykazuje určitou statečnost. Posledním druhem je statečnost lidí, kteří ji chovají z dobré naděje. „Jsou smělí v nebezpečí proto, že často a nad mnohými protivníky zvítězili. Podobají se však lidem statečným, protože obojí jsou odvážní, ale stateční jsou odvážní z uvedených důvodů. Tihle lidé jenom proto, že si myslí, že jsou silnější a že se jim nic nestane. Tak to však činí i lidé opilí, jsou totiž plni dobré naděje. Dopadne-li však věc jinak, než si mysleli, dají se na útěk.“⁶⁶

Vyplývá tedy z toho, že nevyšší statečností je statečnost občanská. V ostatních případech se jednání může jevit jako statečné, ale statečné vůbec není.

4.2.3 Uměřenost

Další mravní ctností, náležející nerozumové složce duše, je uměřenost. Vztahuje se k rozkoším, ve kterých se snaží udržovat střed.

Rozkoše jsou dvojího druhu. Tělesné – čichové, hmatové, zrakové, chuťové a mnohé další. Pak jsou rozkoše duševní – ctižádostivost, vědychtivost. Více nebezpečné jsou tělesné rozkoše. Nelze je tolik ovlivnit rozumem jako rozkoše duševní.⁶⁷ „Každý se těší z toho, k čemu má náklonnost, při čemž nikterak nestrádá tělo, nýbrž spíše duše. Při takových rozkoších se však nemluví ani o lidech uměřených, ani o lidech nevázaných, stejně ani při ostatních, které nejsou tělesné.“⁶⁸

Uměřenost se v tělesných rozkoších projevuje více, ale ne ve všech. Například ti,

---

⁶⁶ EN, 1117a 10.

⁶⁷ EN, 1117b 25.

⁶⁸ EN, 1117b 25.

kteří mají požitek z nějakého vizuálního objektu, z barvy, z kresby, nemůžeme nazývat uměřenými nebo nevázanými, i když se jistým způsobem těší z daného objektu. Stejně tak to je s čichovými nebo poslechovými vjemy.⁶⁹

Uměřenost a nevázanost se vztahují k rozkoším, kterých jsou schopni nejen lidé, ale i některá zvířata. Pro zvířata to jsou pocity chuťové a hmatové. „Zdá se však, že i chuti se tu užívá poskrovnu anebo zcela nic; chuti totiž náleží rozlišovat šťávy, což činí lidé, kteří zkoušejí vína a strojí lahůdky. Netěší se však z toho zcela nic, nebo alespoň ne lidé nevázaní, nýbrž z požívání, které se vesměs, i v jídle i v pití i ve věcech pohlavních, děje hmatem... Jest to tedy nejvíce společný smysl, k němuž se nevázanost vztahuje. Dostává se nám ho nikoliv jako lidem, nýbrž jako živočichům. Těšit se z takových požitků a v nich si zvláště libovat, jest vsutku něco zvířeckého.“⁷⁰ Hmatové požitky jsou tedy nejvíce užívané a mnohem více se vztahují k pojmu uměřenosti než ostatní tělesné počitky.

Žádosti jsou jednak společné a přirozené, jednak zvláštní a získané. Mezi přirozené žádosti patří například žádost po potravě. Je pro každého přirozená, ne však pro všechny stejná. Přirozenou žádostí je ukojit potřebu. V jednom směru dochází k chybě. Člověk má přirozenou potřebu potravy, neví ale, kdy má dost. Proto často chybí tak, že sní příliš mnoho. Naopak ve zvláštních rozkoších lidé chybují často. Libují si ve věcech, ve kterých by neměli, nebo si v nich libují přehnaně moc. Právě toto je znak nevázanosti. Nevázaní lidé překračují míru téměř ve všem. Radují se v situaci, kdy nemají. A když se radovat mají, radují se mnohokrát více než normální lidé. „Je tedy patrné, že nadbytek co do slastí jest nevázanost a zasluhuje hany. Co do bolesti však se člověk nenazývá uměřeným proto, že podstupuje to, co působí bolest, jak je tomu u statečnosti, ani pro opak se nenazývá nevázaným, nýbrž nevázaným se nazývá proto, že se poddává bolesti více, než má, nad tím, že se mu příjemnosti nedostává – a bolest tu mu působí slast – uměřeným se pak nazývá proto, že se nepoddává bolesti nad nepřítomností toho, co jest příjemné.“⁷¹

Uměřený člověk se tedy snaží vždy udržet střed. Na rozdíl od člověka nevázaného, který, jak bylo řečeno, má tendenci vše přehánět. Nevázanost znamená

---

⁶⁹ EN, 1118a 5.

⁷⁰ EN, 1118b 5.

⁷¹ EN, 1118b 30.

někdy to samé co neukázněnost.

4.2.4 Štědrost

Štědrost jako jedna z mravních ctností se dá vymezit penězi, vztahuje se totiž k bohatství. Štědrost určuje střed mezi marnotratností, která se vyznačuje nadbytkem štědrosti, a lakomstvím, které naopak trpí jejím nedostatkem.

Štědrý člověk je ten, který dává a nic nebere. Dělá to s radostí, bez nelibosti, pro krásno, protože všechno ctnostné chování se dělá pro krásno. Za štědrého se nepovažuje ten, který by dával z nějaké jiné příčiny. Ten, který bere, odkud nemá (tj. jinde než z vlastního jmění), nebo ten, který dává z donucení či z jiného než vlastního přesvědčení. Vlastností štědrého člověka je, že se neohlíží sám na sebe. Nezáleží na tom, kolik daruje. Důležité je, že to dělá z vlastního přesvědčení. Peněz si necení díky jejich hodnotě, ale jako prostředku k dávání druhým lidem.⁷²

4.2.5 Velkorysost

Velkorysost, stejně jako štědrost, můžeme nazvat ctností k určitým statkům. Nevztahuje se ale k peněžnímu bohatství, jak je tomu u štědrosti. Vztahuje se k nákladným záležitostem. „Neboť, jak již jméno naznačuje, jest to slušný náklad ve velkém měřítku. Velikost jest však pojem vztažný; není totiž tentýž náklad u toho, kdo vystrojuje válečnou loď, jako u toho, kdo vypravuje sváteční poselství.“⁷³

Velkorysost je tedy schopnost vynaložit finance a své bohatství na nějaký dobrý, užitečný, ctnostný účel. Velkorysý člověk se podobá rozumnému právě z tohoto důvodu. „Dovede totiž uvážit to, co se sluší, a obětovat přiměřeně velký náklad... Duševní se určuje činnostmi a předměty, jichž se týká; a ten náklad, který velkorysý člověk přináší, jest velký a slušný. Taková jsou tedy i jeho díla tak totiž i velký náklad bude slušný, bude-li přiměřený svému předmětu.“⁷⁴

Velkorysost je středem mezi marnotratností a lakotou. Ten, kdo překračuje míru

---

⁷² EN, 1120a 25.

⁷³ EN, 1122a 20.

⁷⁴ EN, 1122a 35.

přiměřenosti, je nazýván malicherným. Většinou to dělá pro to, aby ukázal své bohatství. Aby ho pro jeho bohatství ostatní obdivovali.⁷⁵ „Vydává mnoho tam, kde by byl přiměřen náklad malý, a nevkusně se blýská, jako když například hostí své přátele jako na svatbě.“⁷⁶

4.2.6 Velkomyslnost

Velkomyslnost patří mezi nejdůležitější a nejkrásnější ctnosti. Je vrchol, dovršení morálních ctností. Drží prvenství mezi morálními ctnostmi v Aristotelově zpracování morálky skutečného života. Velkomyslnost jako ctnost náleží dobrým věcem, obzvláště se týká cti a pocty. Aristotelův pohled na velkomyslnost a na velkomyslného člověka povyšuje ctnost namísto nejvyššího lidského dobra, které je završeno jako nezávislý konec.⁷⁷

Velkomyslný člověk sám sebe považuje za takového, pro kterého je jen to nejlepší dost dobré. Je hoden pouze těch největších věcí. Pokud jich hoden není, nazýváme ho nadutým. Nadutost je jedna z krajností velkomyslnosti. Člověk si myslí, že je hoden větších věcí, než kterých hoden opravdu je. Druhou krajností je malomyslnost. Člověk se pokládá být hoden menších věcí, než kterých ve skutečnosti hoden je. „Kdo nedosahuje míry, je malomyslný, a kdo míru překračuje, jest nadutý. Zdá se, že ani tito lidé nejsou zlí, neboť nečiní nic zlého, nýbrž chybují.“⁷⁸ Velkomyslný člověk nemluví o sobě, ani o druhých. Nejde mu o to, aby byl chválen, nebo aby druzí byli haněni. Malomyslný člověk sám sebe okrádá o tom, čeho je hoden. Nadutí naopak jsou pošetilí a domáhají se úcty a pocty. Mluví o svém blahobytu jen proto, aby byli poctěni. Větším protikladem velkomyslnosti je malomyslnost. Vyskytuje se častěji.⁷⁹

Velkomyslný člověk se díky své touze po nejlepším sám stává tím nejlepším, nejdokonalejším. Jeho cílem je velikost v každé ctnosti. Může se proto jevit, že pohrdá ostatními. Mezi velkomyslné lidi patří většinou bohatí, urození a mocní. Vynikají nad ostatními, proto jsou hodni úcty. Musí být však lidmi dobrými a ctnostnými. Pokud mají

⁷⁵ MACINTYRE, Alasdair. *Ztráta ctnosti*. s. 182.

⁷⁶ EN, 1123a 20.

⁷⁷ COLLINS, Susan D. *Moral Virtue and the Limits of the Political Community in Aristotle's "Nicomachean Ethics"*. s. 51.

⁷⁸ EN, 1125a 15.

⁷⁹ EN, 1125a 20.

dobra, ale bez těchto vlastností, nejsou hodni velkých věcí.⁸⁰

4.2.7 Spravedlnost a právo

Spravedlnost vysvětluje Aristotelés jako stav, kdy jsou lidé schopni spravedlivého jednání a chtějí to, co je spravedlivé. Z toho vyplývá, že nespravedlnost je pravý opak. Lidé nejednají spravedlivě a netouží spravedlnosti dosáhnout. Se spravedlností se většinou setkáváme přes její negaci. Proto ji tak Aristotelés definuje. Nespravedlivý je ten, kdo neuznává rovnost. Ten, kdo si přivlastňuje více, než má. A nakonec ten, kdo nedbá zákonů obce.⁸¹

Spravedlnost úzce souvisí s právem. Ten, kdo jedná protizákonně, je nespravedlivý a naopak. Vše, co je zákonné, je tedy spravedlivé. „Zákony pak mluví o všem, ježto hledí k tomu, co přispívá buď všem (...) a tak v tom smyslu nazýváme spravedlivým to, co v občanském společenství působí a zachovává blaženost a její části. Zákon však přikazuje provádět výkony jak statečnosti, například neopouštět šiku, neutíkat, neodhazovat zbraně, tak také uměřenosti, například necizoložit a nedopouštět se násilí, a klidnosti, například nebít a nepomlouvat, a podobně také v ostatních ctnostech a špatnostech jedno přikazuje, druhé zakazuje.“⁸² Úzkou souvislost spravedlnosti s právem ukazuje srovnání právní a mravní normy v obci. V pojetí hlavních ctností (uměřenost, statečnost, rozumnost a spravedlnost) hraje spravedlnost klíčovou roli. Hraje roli rozumné uměřenosti, která koriguje další ctnosti v jejich odchýlení od středu.⁸³ Aristotelés odkazuje na Theognidův verš „V spravedlnosti ctnost je ukryta všechna“⁸⁴. Zdůvodňuje velký význam spravedlnosti tím, že spravedlnost chce především dobro pro druhé. Jak pro občany obce, tak pro vládcu, pro celou občanskou společnost. Spravedlnost by se v tomto ohledu dala nazvat jako ctnost obecná.⁸⁵ Je ctnost dokonalá proto, že ten, kdo ji má, ji může využívat i pro ostatní. Tato spravedlnost je ctností celou, úplnou. Spravedlnost jako celá ctnost jsou všechny zákonné skutky. Zákon přikazuje, jak má člověk žít, většinou podle ctnosti, a zakazuje

---

⁸⁰ EN, 1124a 25.

⁸¹ EN, 1129b.

⁸² EN, 1129b 15-25.

⁸³ BLAŽKOVÁ, Miloslava. *Dějiny etických teorií I.* s. 49.

⁸⁴ EN, 1129b 30.

⁸⁵ BLAŽKOVÁ, Miloslava. *Dějiny etických teorií I.* s. 49.

všechny špatnosti.⁸⁶

Existuje ale ještě spravedlnost i nespravedlnost, která je ctností pouze zčásti. Její význam závisí na vztahu k druhému. Jedna se vztahuje k libosti ze zisku. Druhá ke všemu, co se vztahuje k člověku ctnostnému. Vymezuje střed a její krajnosti pomocí práva.

Jedním druhem částečné spravedlnosti je rozdíleci spravedlnost, kam patří přerozdělování statků, peněz, poct ostatním. Právě v těchto činnostech může dojít k nerovnostem. V každém jednání se objevuje určitá nerovnost, někdy více, jindy méně. A i pro nerovnost existuje střed. Bezpráví je nerovností, právo je rovností. Když je rovnost středem, tak i právo bude středem, který vymezuje tu hranici mezi rovností a nerovností. Rovnost neboli právo je středem, tedy i rovností, vzhledem k věcem i osobám.⁸⁷ Vždy se pojí s určitým počtem osob, který vystihuje přímou úměru, která je pro tento typ spravedlnosti určující. Jde o to, aby po rozdělení určitého počtu členů náleželo každému stejné množství. Aby a a b měli po rozdělení stejný díl jako c a d . V tom spočívá tato rozdíleci spravedlnost.⁸⁸

Dalším druhem je spravedlnost opravná ve směnách. Směny se dělí na dobrovolné a nedobrovolné. Mezi dobrovolné směny patří prodej, koupě, nájem a jsou založeny na dobrovolnosti. Druhé, nedobrovolné směny, se dále dělí na tajné, kam patří krádež, podvod, křivé svědectví a násilné, kam patří loupež, zabití.⁸⁹ Týká se zisku a škody vyplývající z daného jednání. „Zákon hledí pouze k rozdílu škody – a s osobami zachází jako s rovnými -, že totiž jeden bezpráví činí, druhý je snáší, a že jeden uškodil a druhý byl poškozen. A tak soudce snaží se vyrovnat tuto nespravedlivou nerovnost, neboť jeden byl zraněn a druhý ho zranil ... tak nastává nerovné rozdělení mezi tím, kdo bezpráví utrpěl, a mezi tím, kdo je způsobil.“⁹⁰ Opravná spravedlnost je středem mezi ztrátou a ziskem. Za střed by se dalo považovat i právo a soudce, které každý v takové situaci vyhledává.

Spravedlivý člověk koná spravedlivě a při určitém rozdělování, ať k sobě

---

⁸⁶ EN, 1130b 25.

⁸⁷ EN, 1131a 10.

⁸⁸ EN, 1131b 5.

⁸⁹ EN, 1130b 30.

⁹⁰ EN, 1132a 5-10.

samému nebo k někomu jinému, chová stejnou rovnost. Neponechává si více žádoucího a nežádoucího si ponechává stejně jako ostatní. U nespravedlnosti je tomu přesně naopak. Žádoucího si ponechává ve větší míře, než ji dává ostatním. A nežádoucího si ponechává co nejméně.⁹¹

4.3 Rozumové ctnosti

Lidská duše se dělí na dvě složky, a to rozumovou a nerozumovou. Nerozumovou složku postihují ctnosti mravní, o kterých bylo psáno výše. Rozumové složce náleží ctnosti rozumové. Rozumové složky duše jsou dvě: praktická a teoretická. Toto dělení je vedeno s ohledem na předměty, ke kterým se může lidský rozum vztahovat. Praktická část se vztahuje k jsoucnům proměnlivým, kde se uvažuje, co může být jinak. Teoretická část se vztahuje k jsoucnům neměnným a věčným, jejichž počátky nemohou být jinak.⁹² Každá z nich má svou specifickou zdatnost, areté. Pro praktickou složku je to soudnost, frónésis.⁹³ Proto je nazývána stránkou usuzovací. Pro teoretickou složku je areté moudrost, sofia a je nazývána stránkou poznávací.⁹⁴

Počátkem jednání podle rozumových ctností je záměrná volba. Záměrná volba je určená účelem, kterým je správné jednání co nejbližší k pravdě. „Pravda tedy jest výkonem obou rozumových stránek. Jejich ctnostmi tedy budou ty stavy, v kterých obě budou mít nejvíce pravdy.“⁹⁵ Záměrná volba je pro Aristotela jádrem veškeré ctnosti. Člověk v ní ukazuje úroveň své mravnosti. Projevená vůle má vůči samotnému jednání větší váhu. Záměrná volba je založena na dobrovolnosti. Vychází z jednání osoby. Neděje se živelně, ale ze znalostí podstatných okolností a za pomoci rozumu.⁹⁶ Uplatnění rozumu je klíčový rozdíl mezi přirozenou dispozicí a jí odpovídající ctností. Nikdy však nelze oddělit ctnosti rozumové a ctnosti mravní.⁹⁷

⁹¹ EN, 1134a 5.

⁹² SYNEK, Stanislav. *Lidská přirozenost jako úkol člověka*. s. 97.

⁹³ Frónésis, je ústřední rozumovou ctností. „Charakterizuje někoho, kdo ví, co mu náleží, a také to hrdě vyžaduje. Obecněji toto slovo označuje někoho, kdo umí správně usuzovat v konkrétních případech. Frónésis je rozumovou ctností, právě bez ní však nelze uplatňovat žádnou ctnost charakteru.“
MACINTYRE, Alasdair. *Ztráta ctnosti*. s. 182.

⁹⁴ EN, 1139a 10.

⁹⁵ EN, 1139b 10.

⁹⁶ BLAŽKOVÁ, Miloslava. *Dějiny etických teorií I*. s. 50.

⁹⁷ Například by došlo k tomu, že člověk by mohl být dobrý a hloupý zároveň. Například podle Kanta by stačila dobrá vůle k tomu, aby byl člověk dobrý. Jenže vědět, co je dobro pouze pomocí rozumu,

Rozumových ctností, skrze něž duše nabývá oné pravdy, je pět. Jsou jimi umění, vědění, rozumnost, moudrost a rozumění.

4.3.1 Vědění, umění, rozumnost, rozumění a moudrost

Vědění jako rozumová ctnost se týká toho, co je věčné a nutné. Toho, co nemá přirozený vznik ani zánik.⁹⁸ Právě proto tato oblast umožňuje vědění, protože její počátky jsou neměnné a z nich vyplývá toto vědění.⁹⁹

Umění se naopak týká toho, co je proměnné. „Proto je možné odlišit v rozumové části duše dvě trvalé dispozice, které zaopatřují oblast „toho, co může být jinak“: dispozici jednat a dispozici tvořit.“¹⁰⁰ Umění je tedy trvalá dispozice k nějakému tvoření za pomoci pravdivého úsudku. Pod pojem umění spadají všechny činnosti, které něco vytvářejí.¹⁰¹

Rozumnost je schopnost člověka správně usuzovat o tom, co je pro něho dobré, prospěšné. Co slouží k správně vedenému životu celkem, nikoliv jen jeho částí. Rozumný člověk je zkrátka ten, který správně zvažuje.¹⁰² Rozumnost se netýká ani vědění, ani umění. Vědění proto, že předmět vědění se může změnit. Umění proto, že jednání a tvoření rozumnosti nenáleží. Rozumnost je tedy činným stavem ve věcech, které člověku činí dobro nebo zlo. S rozumností se pojí uvažování a celkově vědění člověka. Netýká se pouze všeobecných znalostí, ale i jednotlivin, protože vědění vede k jednání a to se týká také jednotlivin. Je zapotřebí mít obojího, jak obecného vědění, tak jednotlivin. Rozumnost je ta, která se vztahuje k vlastní osobě i ta, která se vztahuje k celé společnosti. Mezi rozumnost celé společnosti Aristotelés řadí politiku, zákonodárství, soudnictví i hospodářství celkově.¹⁰³

Existuje však určitý rozdíl mezi samou rozumností a věděním. Mladí lidé se stávají moudřími v naukách, ve kterých je to běžné až v pokročilejším věku. Mladý člověk daná moudra pouze opakuje po druhých, aniž by s nimi měl jakoukoli zkušenost.

k tomu být dobrý nestačí. MACINTYRE, Alasdair. *Ztráta ctnosti*. s. 183.

⁹⁸ EN, 1139b 20.

⁹⁹ SYNEK, Stanislav. *Lidská přirozenost jako úkol člověka*. s. 99.

¹⁰⁰ SYNEK, Stanislav. *Lidská přirozenost jako úkol člověka*. s. 100.

¹⁰¹ EN, 1140a 15.

¹⁰² EN, 1140a 25.

¹⁰³ EN, 1141a-1141b.

Je to ta zkušenost, kterou mladý člověk v daném oboru nemá a díky které mu chybí ona rozumnost v dané věci.¹⁰⁴ Moudrost označuje Aristotelés za nejdokonalejší vědění. Moudrý člověk pozná již v počátcích konání, jaké důsledky bude mít. Moudrost bude jak vědění, tak i rozuměním dohromady. Moudrost na rozdíl od rozumnosti nezkoumá, jak a čím by se člověk mohl stát blaženým. Dění není jejím předmětem.

Aby člověk splnil svůj úkol, dosáhl cíle, potřebuje jak rozumnost, tak mravní ctnosti. Ctnost mu ukáže, jaký cíl má volit a díky rozumnosti volí takové prostředky, aby toho cíle dosáhl. Je možné tak definovat i ctnost obecně jako stav s pomocí správného úsudku. Správný úsudek je z části ona rozumnost.¹⁰⁵ „Ctnost tedy působí, že záměrná volba je správná, avšak to, co k ní přirozeně vede, není působením ctnosti nýbrž jiné schopnosti.“¹⁰⁶ Tuto schopnost ona rozumnost obsahuje a nazývá se dovedností. Ta dovede konat to, co vede k cíli. Je-li cíl krásný, je i dovednost hodna chvály. Je-li cíl špatný, nazýváme ji zhýralostí.¹⁰⁷

V mravní oblasti existují tři druhy toho, čeho by se člověk měl vyvarovat. Jsou jimi špatnost, nezdrženlivost a divokost. Špatnost je protikladem ctností. Nezdrženlivost je protikladem zdrženlivosti. A divokost je protikladem jisté ctnosti, kterou Aristotelés nazval jako božskou, heroickou, téměř nepojmenovatelnou.¹⁰⁸ Nepojmenovatelnou proto, že u boha nikdy není žádná zdatnost. Bůh je povýšen nad zdatnost. Nedisponuje jí. Kdyby ano, znamenalo by to, že je zdatnost něco víc, než bůh. Proto nemá jméno ten protiklad zvířecí divokosti.¹⁰⁹ „Divokost jest menším zlem než špatnost, avšak hroznější, neboť jí není zničeno to, co jest nejlepší, jako u člověka, nýbrž toho vůbec není.“¹¹⁰ Znamená to tedy, že divokost je zrádnější než špatnosti, protože je božského původu. Nemá žádný vrchol, nic, skrze co by mohla být zničena.

Nezdrženlivý člověk koná špatnost s vášní, i když ví, že koná špatnost. Zdrženlivý člověk špatnosti ani žádosti nekoná, protože ví, že jsou špatné díky svému rozumu. U nezdrženlivosti je také důležité, zdali je konání vědomé či nevědomé. A zdali

---

¹⁰⁴ EN, 1142a 10-15.

¹⁰⁵ EN, 1144b 25.

¹⁰⁶ EN, 1144a 20.

¹⁰⁷ EN, 1144a 25.

¹⁰⁸ EN, 1145b 10.

¹⁰⁹ MM, 1200b 10.

¹¹⁰ EN, 1150a 5.

je mezi nimi rozdíl v předmětu konání či ve způsobu konání. Nezdrženlivost se dělí na dva druhy. Jednou je nezdrženlivost naprostá, druhá částečná. Nezdrženlivost se do řečtiny překládá jako *arkasia*, což znamená nedostatek ovládní.

Zdrženlivost je řecky *enkrateia*, které znamená ovládní se. Aristotelés rozlišuje dva druhy nezdrženlivosti. Prudkost a slabost. Slabá osoba jde skrz proces uvažování a dělá rozhodnutí pod vlivem rozumné úvahy. Mnohem raději ale koná svá rozhodnutí pod vlivem vášně. Naopak, prudký člověk nepoužívá proces uvažování a nedělá rozhodnutí. Jednoduše jedná pod vlivem vášně.¹¹¹

S tím, čeho by se měl člověk vyvarovat, souvisí další lidská vlastnost, rozkoš. Stejně jako slast a strast je lidem vlastní. Již v mládí je člověk veden k tomu, aby se radoval z věcí, ze kterých se radovat má. A aby nenáviděl to, co má nenávidět. Tyto dva principy, slasti a strasti provází celý jeho život a mají vliv na ctnostný a blažený život. Člověk by měl žádat to, co mu přináší libost a odmítat nelibost. A právě rozkoš obojí přináší. Proto ji lidé považují jak za dobro, tak za špatnost.¹¹² Rozkoší se zabývali i další autoři. Eudoxos považoval rozkoš za dobro. Vše by k ní mělo směřovat, stejně jako k dobru. Proto vnímal rozkoš jako dobro. Náleží zkrátka mezi dobra. Naopak Platón tvrdí, že dobro nemá s rozkoší nic společného. Slast se stává slastí tehdy, je-li doplněna nějakým milým přívlastkem. Někdy se onen milý přívlastek může stát milejším než samotná slast. A to s dobrem nesouvisí už vůbec. Žádné dobro, má-li milý přívlastek, nestává se kvůli tomu milejším.¹¹³ Podle Aristotela tkví slast v lidské činnosti. „Pocit slasti je v každém vnímání, a stejně i v myšlení a rozjímání; největší slast však je v nejdokonalejší činnosti a nejdokonalejší jest činnost toho, kdo vzhledem k nejlepšímu předmětu jest v dobrém stavu. A naopak, slast dovršuje a zdokonaluje činnost.“¹¹⁴ I život je určitá činnost člověka, proto slast zdokonaluje i život člověka. Slast dovršuje lidský život.

---

¹¹¹ KRAUT, Richard. *Aristotle's Ethics*. The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Spring 2012 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <<http://plato.stanford.edu/archives/spr2012/entries/aristotle-ethics/>>.

¹¹² EN, 1172a 20-30.

¹¹³ EN, 1172b-1173a.

¹¹⁴ EN, 1174b 20.

5 ZÁVĚR

Cílem bakalářské práce bylo vysvětlit základní pilíře, pojmy a fakta, na kterých stojí Aristotelova etika. Tohoto cíle bylo dosaženo. V první části práce je stručně popsán Aristotelův život. Jeho působení v Řecku, jeho zájmy ve všech oblastech bádání. Jeho etické zaměření, základní etická díla a jejich porovnání. Byl vymezen předmět etiky, její povaha.

Mezi základní pojmy patří pojem dobra, blaženosti a ctnosti. Dobro je definováno jako cíl, účel lidského jednání. Jako něco, čeho chce člověk dosáhnout pouze pro ono samé. Nejvyšším cílem lidského jednání má být blaženost, tedy nejvyšší dobro. Tyto pojmy jsou rozebrány v kapitole třetí. Jako prostředek k dosažení nejvyššího dobra slouží ctnosti, které jsou rozebírány v celé čtvrté kapitole. Aristotelés vymežil dva druhy ctností. Mravní a rozumové.

Ctnost, jiným slovem zdatnost, řecky areté, je dispozice člověka pro to, aby jednal určitým způsobem. Aby tak jednal pouze pro cíl života. Pro ono nejvyšší dobro. Člověk sám není schopen poznat co je pro něj dobré a špatné. Proto musí být veden ctnostmi, aby nesešel z cesty a nevedl špatný život.

Vzhledem k ctnostem vyměřil Aristotelés střed ctnosti, který vyvažuje nerovnováhu mezi jejím nadbytkem a přebytkem. Každý člověk pociťuje libost nebo nelibost v každém svém jednání. Střed slouží jako vyrovnání obou protikladů jednání.

Ctnosti se dělí na dva druhy. Mravní a rozumové. Mravní ctnosti jsou přirozené vlohy člověka. Nejsou vrozené, vznikají ze zvyku, opakovaným jednáním a výchovou. Náleží nerozumové části duše. Mezi mravní ctnosti patří například statečnost, uměřenost, velkomyslnost, štědrost. Ke každé z nich Aristotelés vyměřil střed a její krajnosti. Statečnost je středem mezi bázní, jež je přebytek statečnosti, a bázni, která je nedostatkem statečnosti. Tak je tomu u všech dalších ctností. Druhým druhem ctností jsou rozumové, které náleží rozumové části lidské duše. Jsou vedena záměrnou volbou, kterou Aristotelés označil jako jádro veškeré ctnosti. Záměrná volba vychází z jednání osoby, která při svém jednání používá rozum a snaží se jednat co nejbližší pravdě. Mezi rozumové ctnosti patří vědění, umění, rozumnost, rozumění a moudrost.

Aristoteléska etika, celkově antická etika, má velmi silné základy, na které navazovaly mnohé další filozofické směry a myslitelé. Téma etiky ctností bylo oživeno

například v díle Alasdaira MacIntyry *Ztráta ctnosti*, který zde téma morálních ctností v návaznosti na Aristotela rozebírá. Aristotelská etika má mnoho dalších pokračovatelů, kterými byli například Adam Smith nebo Bernard Williams. Není proto vyloučeno, že se objeví další teorie vycházející právě z této etiky.

6 POUŽITÁ LITERATURA

Tištěné zdroje

ARISTOTELÉS. *Etika Nikomachova*. 3. vyd. Praha : Rezek, 2009. 291 s.
ISBN 80-86027-29-5.

ARISTOTELÉS. *Magna moralia*. 2. vyd. Praha : Rezek, 2010. 135 s.
ISBN 80-86027-34-1.

ARISROTELÉS. *Metafyzika*. 3. vyd. Praha : Rezek, 2008. 482 s. ISBN 80-86027-27-9.

BLAŽKOVÁ, Miloslava. *Dějiny etických teorií I*. 1. vyd. Praha : Univerzita Karlova-Pedagogická fakulta, 2004. 175 s. ISBN 80-7290-164-8.

COLLINS, Susan D. *Moral Virtue and the Limits of the Political Community in Aristotle's "Nicomachean Ethics"*. Midwest Political Science Association. č. vyd. 1., 2004. 47-61 s. ISSN 00925853.

HARE, Richard Mervyn; BANES, Jonathan; CHADWICK, Henry. *Zakladatelé myšlení. Platón, Aristotelés, Augustin*. 1. vyd. Praha : Svoboda, 1994. 312 s.
ISBN 80-205-0363-3.

MACINTYRE, Alasdair. *Ztráta ctnost: k morální krizi současnosti*. 1. vyd. Praha : OIKOYMENH, 2004. 332 s. ISBN 80-7298-082-3.

NOVOTNÝ, František. *O Platónovi III*. 1. vyd. Praha : Laichter, 1949. 622 s.

NUSSBAUM, Martha Craven. *Křehkost dobra: náhoda a etika v řecké tragédii a filosofii*. 1. vyd. Praha : OIKOYMENH, 2003. 839 s. ISBN 80-7298-089-0.

SYNEK, Stanislav. *Lidská přirozenost jako úkol člověka. Filosofická interpretace Etiky Nikomachovy*. 1. vyd. Praha : Toga, 2011. 256 s. ISBN 978-80-87258-53-8.

THOMPSON, Mel. *Přehled etiky*. 1. vyd. Praha : Portál s.r.o., 2004. 167 s.
ISBN 80-7178-806-6.

TUGENDHAT, Ernst. *Přednášky o etice*. 1. vyd. Praha : OIKOYMENH, 2004. 311 s.
ISBN 80-7298-086-6.

Elektronické zdroje

KRAUT, Richard. *Aristotle's Ethics*. The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Spring 2012 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <http://plato.stanford.edu/archives/spr2012/entries/aristotle-ethics/>.

7 RESUMÉ

The aim of this thesis is to explain basic terms, facts and principles of Aristotle's ethics. The first part of the thesis presents Aristotle's life and his study, especially ethical studies. The most important work is The Nicomachean Ethics. Other great ethical works are The Eudemian Ethics and The Magna Moralia, which are connected to each other and complement one another.

The second chapter applies on basic conceptions of the good and eudaimonia. It is focused on the relation between the good and politics, between the good and the objective of life of every human being, because the good is the highest goal of human actions. To that goal man can get through virtues.

The fourth chapter concentrates on virtues. They can be divided into two groups – moral and intellectual – according to their attributes.

The whole thesis should draw issues of Aristotle's ethics and analyse it comprehensively.